

**T.C.
MİLLÎ EĞİTİM BAKANLIĞI**

EL SANATLARI TEKNOLOJİSİ

SUMAK DOKUMA

Ankara, 2012

-
- Bu modül, mesleki ve teknik eğitim okul/kurumlarında uygulanan Çerçeve Öğretim Programlarında yer alan yeterlikleri kazandırmaya yönelik olarak öğrencilere rehberlik etmek amacıyla hazırlanmış bireysel öğrenme materyalidir.
  - Millî Eğitim Bakanlığınca ücretsiz olarak verilmiştir.
  - PARA İLE SATILMAZ.

İÇİNDEKİLER

AÇIKLAMALAR	ii
GİRİŞ	1
ÖĞRENME FAALİYETİ-1	3
1. KIRKİTLİ DOKUMALAR.....	3
1.1. Tarihçe	3
1.2. Motif Özellikleri	4
1.3. Yöresellik	4
1.4. Motif Anlamları	5
1.5. Sumak Dokumada Desen Özellikleri	8
1.5.1. Desen Araştırma	8
1.5.2. Yararlanılacak Kaynaklar	9
1.5.3. Desen Hazırlarken Kullanılan Araç Gereçler	9
1.5.4. Desen Çiziminde Dikkat Edilecek Noktalar	9
1.5.5. Desen Hazırlama Aşamaları	9
1.6. Sumak Dokumada Kullanılan Desen Örnekleri	10
UYGULAMA FAALİYETİ	14
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	15
ÖĞRENME FAALİYETİ-2	16
2. SUMAK DOKUMAYA BAŞLAMAK	16
2.1. Sumak Dokuma.....	16
2.2. Sumak Dokuma Türleri.....	16
2.2.1. Atkılı Düz Sumak Dokuması	16
2.2.2. Atkılı Ters Sumak Dokuması	17
2.2.3. Atkılı Balıksırtı Sumak Dokumalar	17
2.2.4. Atkılı Çapraz-Alternatif Sumak Dokuması	18
2.2.5. Atkisız Sumak Dokumaları.....	18
2.3. Sumak Dokuma.....	19
2.4. Zincir Halkanın Örülmesi	20
2.5. Bez Ayağı Dokuma Yapmak	21
2.6. Sumak Dokuma Tekniği	23
2.7. Sumak Dokumasında Dikkat Edilecek Noktalar.....	23
2.8. Dokumayı Tezgâhtan Çıkartırken Dikkat Edilecek Noktalar	24
2.9. Saçak Bağlama Şekilleri	25
2.9.1. Saçak Yaparken Dikkat Edilecek Noktalar	25
2.10. Sumak Dokuma Örnekleri	27
UYGULAMA FAALİYETİ	33
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	36
MODÜL DEĞERLENDİRME	37
CEVAP ANAHTARLARI.....	38
KAYNAKÇA	39

AÇIKLAMALAR

ALAN	El Sanatları Teknolojisi
DAL/MESLEK	El Dokuma / Halı Desinatörlüğü
MODÜLÜN ADI	Sumak Dokuma
MODÜLÜN TANIMI	Öğrencilere, sumak dokumaya başlama, sumak dokuma yapma, sumak dokumayı bitirme konularının anlatıldığı öğrenme materyalidir.
SÜRE	40/32
ÖN KOŞUL	Kirkitli dokumalar modüllerini başarmış olmak
YETERLİLİK	Sumak dokuma yapmak
MODÜLÜN AMACI	Genel Amaç Uygun ortam ve araç gereç sağlandığında tekniğe uygun sumak dokuyabileceksiniz. Amaçlar <ol style="list-style-type: none"> 1. Sumak deseni hazırlayabileceksiniz. 2. Sumak dokuma yapabileceksiniz.
EĞİTİM ÖĞRETİM ORTAMLARI VE DONANIMLARI	Ortam: Aydınlik ve temiz ortam Donanım: Görsel basılı kaynaklar, makas, cetvel, kareli kâğıt, boya kalemi, kalem, silgi, kalemıraş, tezgâh, çözgü ipliği, atkı ipliği, kirkit
ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME	Modül içinde yer alan her öğrenme faaliyetinden sonra verilen ölçme araçları ile kendinizi değerlendireceksiniz. Öğretmen modül sonunda ölçme aracı (çoktan seçmeli test, doğru-yanlış testi, boşluk doldurma, eşleştirme vb.) kullanarak modül uygulamaları ile kazandığınız bilgi ve becerileri ölçerek sizi değerlendirecektir.

GİRİŞ

Sevgili Öğrenci,

Bu modül sonunda edineceğiniz bilgi ve beceriler ile el sanatları alanında sumak dokuma yapmak için gerekli olan temel becerileri ve tekniği tanımanız sizler için çok yararlı olacaktır.

El sanatları insanoğlu var olduğundan beri tabiat şartlarına bağlı olarak ortaya çıkmıştır. İnsanların ihtiyaçlarını karşılamak, örtünmek ve korunmak amacı ile ilk örneklerini vermiştir. Daha sonra gelişerek çevre şartlarına göre değişimler gösteren el sanatları, ortaya çıktığı toplumun duygularını, sanatsal beğenilerini ve kültürel özelliklerini yansıtır hale gelerek "geleneksel" vasfı kazanmıştır.

Dokumacılık Anadolu'da çok eskiden beri yapılagelen, çoğu yörede geçim kaynağı olmuş ve olmaya devam eden bir el sanatıdır.

Dokumacılık bu yönüyle, insanın sadece doğal çevreye uyum zorunluluğundan kaynaklanan bir meslek kolu değil, kültürel yaşam çevresi içinde moda ve mekân düzenleme örnekleri ile de zevk incelik sanatı olmuştur. Bu nedenle ülkelerin geleneksel sanat örnekleri, doğal çevrelerini ve kültürel yaşam alışkanlıklarını yansıtır.

Bu nedenle ki bu modülde el dokuma alanında yapılacak çalışmalarını istenilen kalite ve özelliklere sahip olarak gelecek yıllara taşımak için sumak deseni hazırlama, desen özelliklerini, desenlerin anlamlarını ve sumak dokuma tekniklerini öğreneceksiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-1

AMAÇ

Bu faaliyette verilecek bilgiler ve kazandırılacak beceriler doğrultusunda, uygun sumak deseni hazırlayabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Çevrenizdeki dokuma atölyelerinde var olan dokuma tezgâhlarını ve üretilen sumak dokumaları araştırınız.
- Çevrenizdeki sumak desenlerini inceleyiniz.
- Motiflerin, desenlerin, anlam ve özelliklerini araştırınız.
- Topladığınız dokümanları ve bilgileri rapor haline getiriniz.
- Hazırladığınız raporu ve çalışmalarını sınıf ortamında arkadaşlarınızla paylaşınız.

1. KIRKİTLİ DOKUMALAR

El dokumalarının dokumasında atkı ipliğini ve ilmekleri sıkıştırmak amacıyla kullanılan araca ‘kirkit’ ve bu aracın kullanıldığı el dokumalarına da ‘kirkitli dokumalar’ denilmektedir.

1.1.Tarihçe

Dokumacılık, insanların üzerinde çalıştıkları en eski işlerden birisidir. Elde edilen lifler uzun olmadığından dokumaya elverişli olmuyordu. Bitkisel veya hayvansal liflerin birbirine eklenmesi ile iplik yapılması, istenilen uzunlukta dokumalar yapma olanağı vermesi bakımından önemli bir buluş olmuştur.

Türklerde çok eski çağlardan beri dokuma sanatının gelişmiş olduğu yapılan tarihsel çalışmalardan anlaşılmaktadır. El Dokumacılığı, halı ve kilim örnekleri ile Türk toplumunun sanat uğraşısı olmuştur.

Orta Asya bozkırlarında yaşayan, step kültürünü oluşturan göçebe toplumlar genellikle avcılık ve hayvan yetiştiriciliği ile uğraşmıştır. Post, kürk, kıl ve yün üretimi yanında hayvansal dokuma malzemeleri ile barınaklarını yapmış halı, kilim ve yünlü dokumaları ile donatmıştır.

1.2. Motif Özellikleri

"Sumak" dokuma aynı renkteki desen alanında, desen ipliklerinin çözgü çiftlerine sürekli sarılmasıyla oluşan yaygı, çeyiz çuvalı, seccade, heybe vb. çeşitli ev eşyalarının dokumasında kullanılan, havsız (tüysüz) bir dokuma çeşididir.

Motif: Halı ve kilim üzerinde görülen kompozisyon unsurlarından biridir. Bu, nokta halinde en küçük ve basit bir şekilden madalyon gibi en mükemmel bir şekle kadar değişir. Motiflerin meydana gelmesinde birçok etkiler vardır.

Türk dokumalarında en çok kullanılan motifler şunlardır:

- **Hayvan motifleri:** Kartal, kumru veya güvercin vb.
- **Bitkisel motifler:** Ağaçlar, yaprak motifleri, çiçek motifleri,
- **Geometrik motifler:** Üçgen, dörtgen, dikdörtgen, baklava şekli, 6, 8 kenarlı şekiller,
- **Karışık motifler:** Madalyon, rozet, çengel, yazı, harf vb.

Resim 1.1: Değişik motifler kullanılarak dokunmuş sumak yaygı

1.3. Yöresellik

Anadolu'da yapılan dokumalar desen özelliklerine göre Türk, Yörük, Türkmen, Afşar gibi isimlerle adlandırılır. Yalnız bu kilimlerde bir motif değişik isimler olarak hepsinde görüldüğü gibi aynı isimde olup da birbirine benzemeyen birçok motiflere de rastlanır. Düz

el dokumaları dokundukları yere göre de isimlendirilirler. Bunun için şehir merkezinden başlanarak kasaba, köy göçebe halinde yaşayan aşiretler esas alınabilir. Gaziantep, Siirt, Kırşehir, Karaman, Sivas, Sivrihisar, Şarköy, Silifke, Emirdağ, Eşme dokumaları akla gelen dokumalarımızdır.

1.4. Motif Anlamları

El sanatları, toplumların yapılarına, geleneklerine, beğenilerine ve kültürlerine göre değişik özellikler gösteren, maddi ve manevi değerlerini yansıtan çalışmaların bir bölümüdür. Daha önemlisi, toplumların gelenek ve göreneklerini, yaşam biçimini kuşaktan kuşağa aktaran ve gelişmesini devam ettiren belgelerdir.

Bizden çok önceleri, üzerinde çeşitli uygarlıkların yaşadığı Anadolu'nun geçirdiği tarihsel evrim içerisinde, çeşitli kültürler, birikimlerini el sanatlarına yansıtmışlardır. Bu nedenle çekilen acılar, gönüllere haz veren sevinçler, dini inanışlar asalet ve güç gibi unsurlar dokuma tezgâhlarındaki kilim ve halılarda motife dönüştürülmüştür.

Anadolu insanının yaşam zevkinin bütün inceliklerini üzerinde toplayan dokuma sanatı, dünya dokumacılığı içinde önemli bir yer tutar. Halkın amatörce yaptığı dokuma işi, el sanatlarımız içinde baş sırada yer alır ve giyim kuşam gibi önemli ihtiyaçlarımıza cevap verdiği için de, yaşantımızda vazgeçilmez bir unsurdur.

- **Sandık:** Bu motif genelde genç bir kızın çeyiz sandığını simgeler. Bu sandığın içindeki nesnelere, eşinin evinde kullanılmak için olduğundan genç kızın beklentileri ve ümitleri dokuduğu, ördüğü ve üzerine nakış işlediği parçalara yansıtılır.

Resim 1.2: Sandık motifi

- **Küpe:** Anadolu'da küpeler evlilik hediyesi olarak vazgeçilmezdir. Bu motifi kullanan bir kız, ailesine evlenmek isteğini dolaylı olarak belli etmeye çalışır.

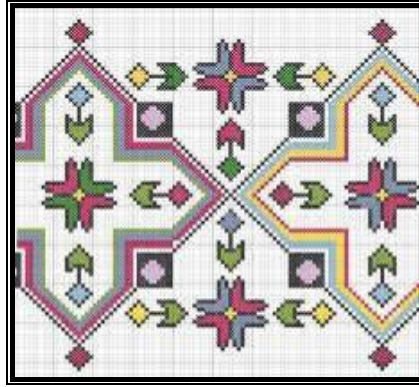
Resim 1.3: Küpe motifi

- **Bukağı:** Aile birlikteliğinin devamına, âşıkların düşkünlüğüne ve birlikte olma umuduna işaret eder.
- **Koçboynuzu:** Türk halı ve kilimlerinde üretkenlik, kahramanlık ve gücün göstergesidir. Bununla birlikte bu simge, bunu dokuyan kişinin mutlu olduğunu ve bunu açıkça belirttiğinin ifadesidir.

Desen 1.1: Koçboynuzu motifi

- **Yıldız motifi:** Türk halı ve kilimlerinde üretkenliği temsil eder.

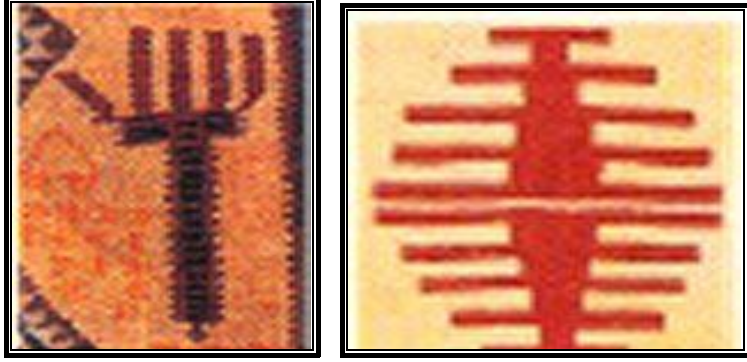
Desen 1.2: Yıldız motifi

- **Eli belinde:** Anneliğin, dişiliğin ve verimliliğin sembolüdür.

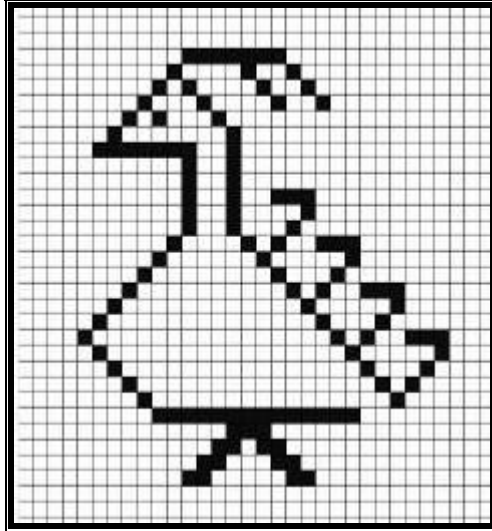
Resim 1.4: Eli belinde motifi

- **El, parmak ve tarak motifi:** Parmakların kem gözlerden koruduğunu temsil eden beş çizgi ve beş noktayı kapsar. El motifi, verimlilik ve iyi şansını birleştirir. Aynı zamanda bu motif, Hz. Muhammed'in kız kardeşinin elini sembolize ettiği için de, kutsal bir anlam taşır. Tarak motifi genellikle evlilik ve doğum ile ilişkilidir. Bu motif, evlenme arzusunun ve doğumunu kem gözlerle karşı korumayı ifade eder.

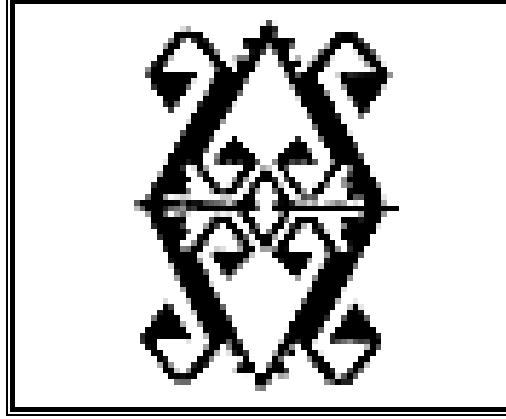
Resim 1.5: El ve parmak motifi Resim 1.6: Tarak motifi

- **Kuş motifleri:** Çeşitli anlamları ihtiva eder. Baykuş ve karakarga gibi kuşlar kötü şans anlamına geldiği gibi; kumru, güvercin ve bülbüller de iyi şansını simgelemeleri için kullanılır. Kuş; mutluluk, keyif ve sevginin sembolüdür. Güç ve kuvveti simgeler. O, Anadolu'da kurulmuş çeşitli yerleşimlerin imparatorluk sembolüdür. Kuşlar ayrıca ilahi mesajcılara ve uzun bir yaşama işaret eder. Ejderha ile dövmüş Anka kuşu, baharı haber verir.

Desen 1.3: Kuş motifi

- **Muska ve nazarlık:** Bazı insanların bakışlarında bir güç olduğuna, bu bakışların kötülüğe, zarara, şanssızlığa ve hatta ölüme bile sebep olduğuna inanılır. Nazarlıklar işte bu kem bakışların etkisini azaltan çeşitli nesnelere. Böylece onu taşıyanları korur. "Muska" ise sahibini tehlikeli dış faktörlerden korumak için, sihirli ve dini bir güce sahip olduğuna inanılan yazılı bir tılsımdır.

Desen 1.4: Muska ve nazarlık motifi

1.5. Sumak Dokumada Desen Özellikleri

Desen: Yüzeylerin üzerinde varlıkların, nesnelere belirli çizgilerle ifade edilmesidir. Motifler bir araya gelerek desenleri oluşturur. Desen ve motifler de çeşitli şekillerde ortaya çıkarak gelenekselleşirler.

Doğal çevreden göl, akarsu; bitkilerden ağaç, yaprak, dal, çiçek, kozalak; çevrede görülen canlı varlıklardan kuş türleri, yılan, kırkayak, akrep, kurbağa, kaplumbağa, koyun, köpek, inek; eşyalardan tarak, ibrik, kirkit, sandık, boncuk, ayna; yaşadıkları çevreden çadır, ev, direk, yol; insan vücudundan el, baş gibi varlık ve nesnelere dokuma tekniklerine uygulayıp motifler haline getirirler.

Gözle görülen nesnelere yanında, soyut kavramları da sembolize eden motifler ve desenler kullanılır.

Desenler genellikle doğadan ve insanların çevrelerinde gördüğü eşya ve canlılardan alınmadır. Ağaç, çiçek, böcek, kuş gibi doğada görülen varlıklar ve insanların kendi beslediği tavuk, deve vb. evcil hayvanlarla, vazo, bardak gibi kullanma eşyaları motif olarak seçilmiştir. Söz konusu bu motifler geometrikleştirilerek veya üsluplaştırılarak işlenmiştir. Hiçbir canlı ve eşya gerçek şekliyle verilmemiştir.

1.5.1. Desen Araştırma

Sumak dokuma deseninin hazırlanmasından önce, hazırlanacak desenle ilgili bir ön araştırmanın yapılması gereklidir. Desen araştırması yapabilmek için geçmişten bugüne kullanılan sumak dokuma desenleri görülmeli, sumak dokumalarda kullanılan desenlerin biçim-

leri, kullanılan motiflerin özellikleri araştırılarak, desen hazırlama işleminin birinci basamağı gerçekleştirilmelidir.

1.5.2. Yararlanılacak Kaynaklar

Bir sumak dokumanın yöresel özelliklerini en iyi yansıtan faktörlerden biri olan sumak desenlerini araştırmada yararlanılacak kaynaklara ulaşmak, günümüzde oldukça kolaylaşmıştır.

Genel olarak yararlanılacak kaynaklar şunlardır:

- Daha önce yapılmış sumak dokumalar ve bunların resimleri
- Daha önce çalışılmış sumak dokuma desenleri
- Kitap, dergi, görsel ve basılı kaynaklardaki sumak dokuma motif ve resimleri

1.5.3. Desen Hazırlarken Kullanılan Araç Gereçler

- Görsel basılı kaynaklar,
- Dokuma örnekleri,
- Makas,
- Cetvel,
- Kareli kâğıt,
- Boya kalem,
- Mukavva,
- Yumuşak kalem.

1.5.4. Desen Çiziminde Dikkat Edilecek Noktalar

- Sumak dokuma deseni kareli kâğıda hazırlarken çözgü ipi sayısına dikkat ediniz.
- Dokuma için hazırlanmış özel milimetrik kâğıt kullanmaya özen gösteriniz.
- Dokuyacağınız sumak türü çapraz-alternatif sumak ise her sırada bir çözgü ipi kaydırmaya dikkat ediniz.
- Dokuyacağınız sumak türü atkılı sumak ise desenin yatay sıraları arasında bir kare boşluk bırakmayı unutmayınız.
- Desenin $\frac{1}{4}$ 'ini alacak büyüklükte kâğıt hazırlayınız.
- Dikey ve yatay karelerin takibini yapınız.

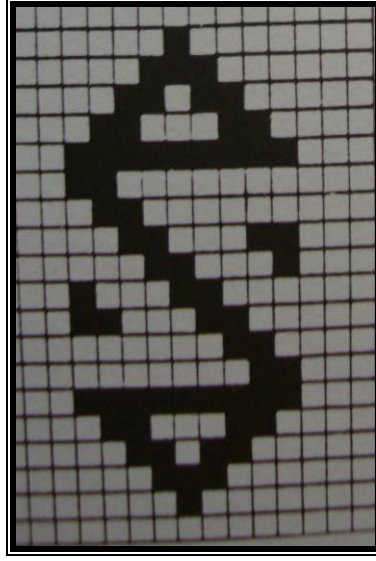
NOT: Ayrıntılı bilgi için kirkitli dokumalarda basit desen çizimlerine bakınız.

1.5.5. Desen Hazırlama Aşamaları

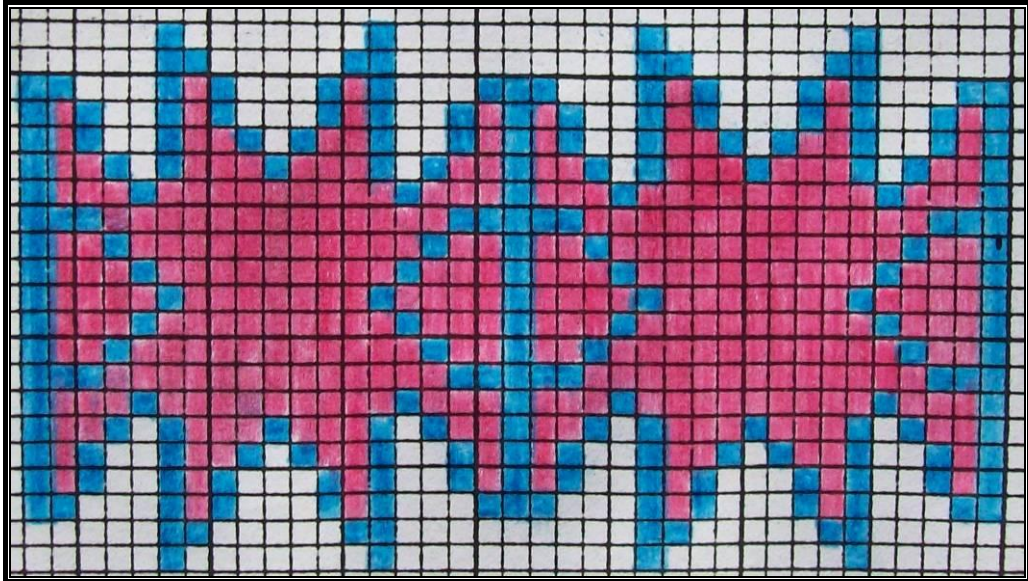
- Dokunulması düşünülen sumak dokumanın öncelikle boyutları belirlenir. Daha sonra sumak dokumadaki düğüm sayıları hesaplanarak her düğümün bir kareye geleceği gerçeğini unutmadan, boyutlara uygun kareli kâğıt hazırlanır.
- Desen kurşun kalemle kareli kâğıda çizilir.

- Kurşun kalemle taslak çalışması yaparak, kareli kâğıtta yerleri belirlenmiş desen, hazırlanacak sumak dokumada uygulanacak renklerle boyanır.
- Sumak dokumanın fonuna uygun renkte tamamı boyanarak desen çalışması tamamlanır

1.6. Sumak Dokumada Kullanılan Desen Örnekleri

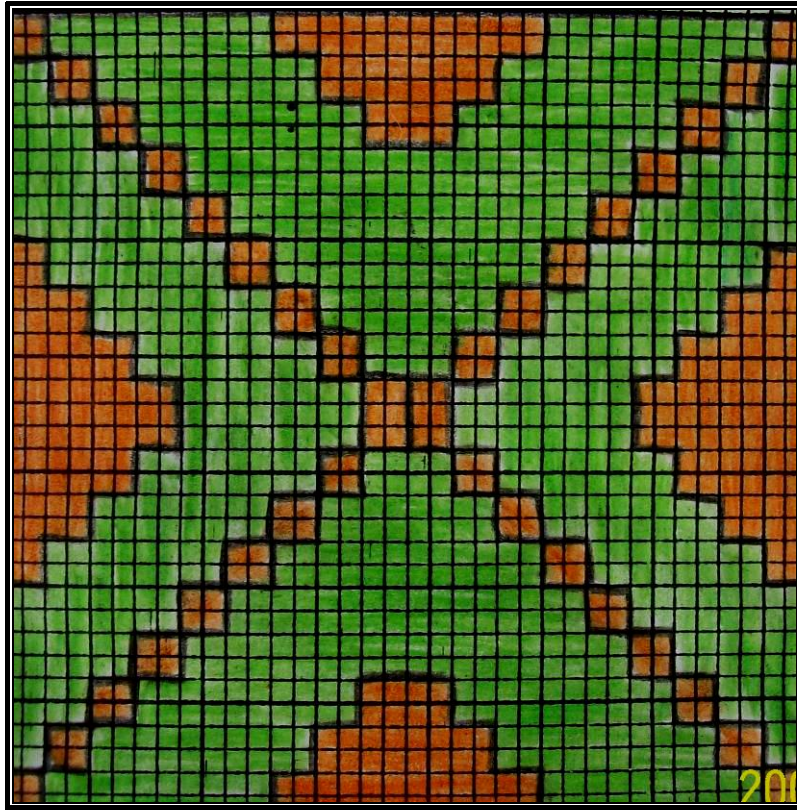

Desen 1.5: Desen örneği

Desen 1.6: Desen örneği

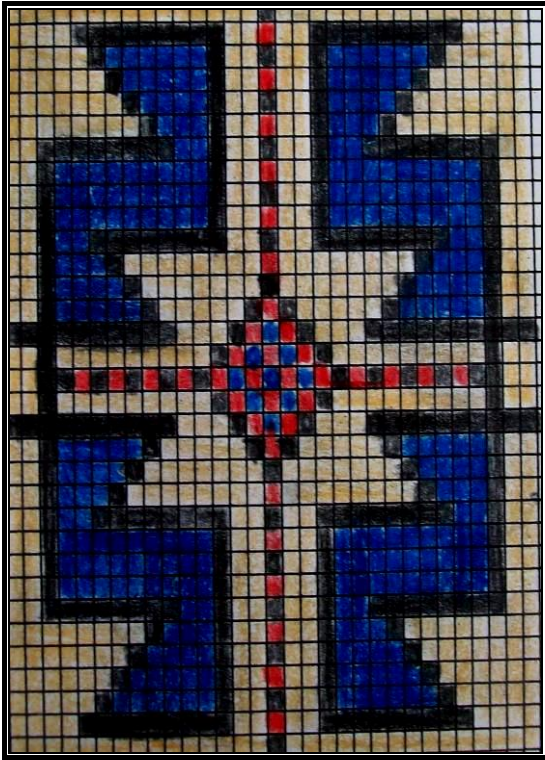

Desen 1.7: Desen örneği

Desen 1.8: Desen örneği

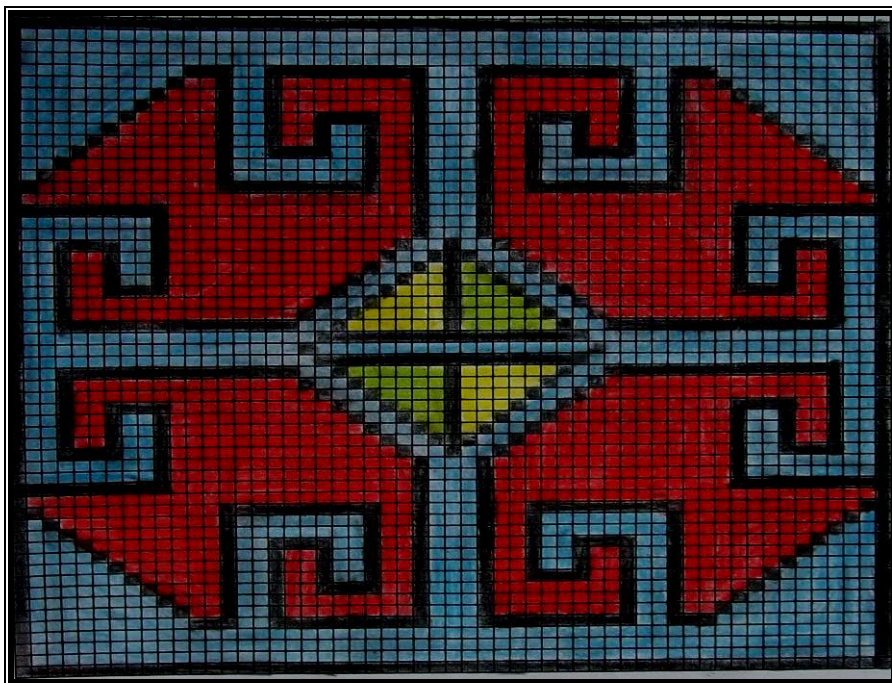

Desen 1.9: Desen örneği

Desen 1.10: Desen örneği

Desen 1.11: Desen örneği

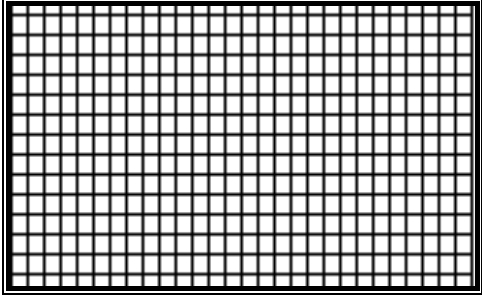
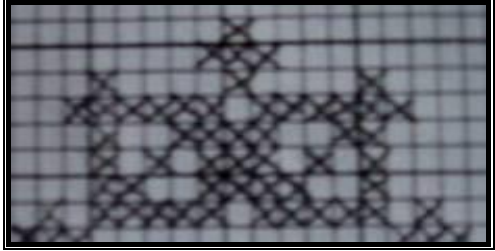
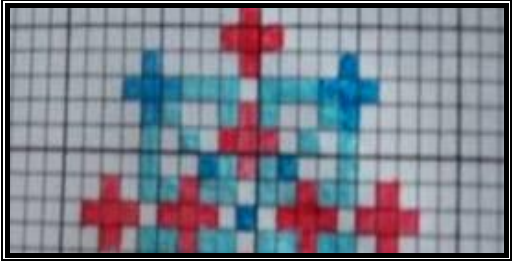

Desen 1.12: Desen örneği

UYGULAMA FAALİYETİ

Aşağıda verilen bilgiler doğrultusunda sumak dokuma ve sumak dokuma deseni hazırlama konularında araştırmalar yapıp desen hazırlayınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kirkitli dokumalarla ilgili bilgi toplayınız.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Basılı kaynaklardan faydalanabilirsiniz.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sumak dokuma konusunda bilgi toplayınız.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Basılı ve görsel kaynaklardan faydalanabilirsiniz.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sumak dokuma deseni özelliklerini araştırınız.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Çevrenizdeki dokuma atölyelerinden ve okulunuzdaki dokuma atölyesinden faydalanabilirsiniz.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sumak desenlerinin fotoğraflarını çekiniz.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Resimlerin ayrıntılı olmasına dikkat ediniz.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Desen hazırlama şekillerini araştırınız.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Desen özelliklerine uygun örnekler bulunuz.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Ürünün boyutlarına uygun milimetrik kâğıdı hazırlayınız.	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sumak desenini, kurşun kalemle işaretleyerek, taslak çalışmasını gerçekleştiriniz.	
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Sumak dokumada uygulayacağınız renklere uygun boyayınız.	

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerin başında boş bırakılan parantezlere, cümlelerde verilen bilgiler doğru ise **D**, yanlış ise **Y** yazınız.

1. ( ) Anadolu'da yapılan kazılarda M.Ö. 3000'e tarihlenen dokuma tezgâh izleri ve M.Ö. 6000 yıllarına tarihlenen dokuma parçaları, bu sanatın Orta Asya ve Mısır'dan önce Anadolu'da varlığını kanıtlamıştır.
2. ( ) Motif; halı ve kilim üzerinde görülen kompozisyon unsurlarından biridir.
3. ( ) El sanatları, toplumların yapılarına, geleneklerine, beğenilerine ve kültürlerine göre değişik özellikler gösteren, maddi ve manevi değerlerini yansıtan çalışmaların bir bölümüdür.
4. ( ) Küpe motifi; aile birlikteliğinin devamına, âşıkların düşkünlüğüne ve birlikte olma umuduna işaret eder.
5. ( ) Eli belinde motifi; Türk halı ve kilimlerinde üretkenliği temsil eder.
6. ( ) Kuş motifi; mutluluk, keyif ve sevginin sembolüdür.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki öğrenme faaliyetine geçiniz.

ÖĞRENME FAALİYETİ-2

AMAÇ

Bu faaliyette verilecek bilgiler ve kazandırılacak beceriler doğrultusunda, temiz ve aydınlık ortam sağlandığında, sumak dokuma yapabileceksiniz.

ARAŞTIRMA

- Çevrede var olan dokuma atölyelerini inceleyiniz.
- Sumak dokumaya başlama teknikleri ile ilgili araştırma yapınız.
- Başlama tekniklerinin fotoğraflarını çekiniz.
- Sumak dokuma teknikleri ile ilgili bilgi toplayınız.
- Sumak dokuma fotoğrafları çekiniz.
- Dokumayı tezgâhtan çıkartma işlemini araştırınız.
- Topladığınız bilgi ve dokümanları sınıfta arkadaşlarınızla paylaşınız.

2. SUMAK DOKUMAYA BAŞLAMAK

2.1. Sumak Dokuma

Sumak dokuma; aynı renkteki desen alanı içinde desen ipliklerinin çözgü çiftlerine devamlı olarak sarılması ile oluşur. Desen iplikleri kendi alanında çözgülere sarıldıktan sonra bazen arkadan yana veya yukarıya dönerek, başka desen alanlarında sarılmaya devam eder. Bu dokumanın özelliği desen ipliklerinin dokuma yüzeyinde kabarıklık meydana getirmesidir.

Sumak dokuma aynı renkteki desen alanında, desen ipliklerinin çözgü çiftlerine sürekli sarılmasıyla oluşan yaygı, çeyiz çuvalı, seccade, heybe vb. çeşitli ev eşyalarının dokumasında kullanılan, havsız (tüysüz) bir dokuma çeşididir.

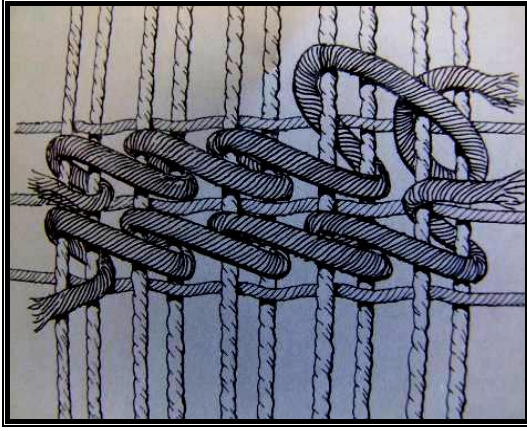
2.2. Sumak Dokuma Türleri

Sumak dokumaları, desen ipliklerinin çözgülere dolanış biçimine ve desen iplikleri arasına atkı atılıp atılmamasına göre çeşitlenir. Bunlar:

2.2.1. Atkılı Düz Sumak Dokuması

Desen ipliklerinin aynı yönde, çözgülere sarılması ile oluşur. Desen iplikleri her sırada, aynı şekilde üstten alta doğru veya alttan üste doğru dolanır.

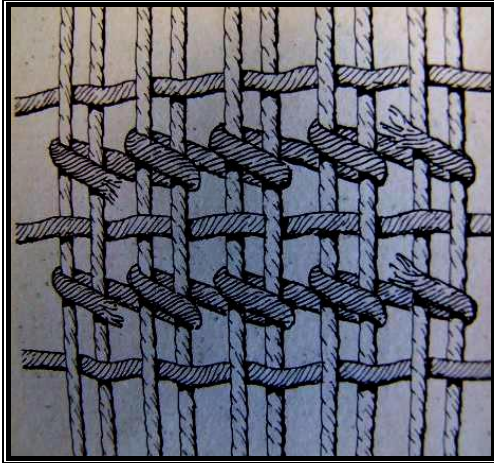
Şekil 2.1: Atkılı düz sumak dokuma

Resim 2.1: Düz sumak dokuma

2.2.2. Atkılı Ters Sumak Dokuması

Düz dokumanın tersine, desen ipliklerinin içten dışa doğru sarılmasıyla, dokumanın yüzünde daha kısa kabarıklıklarının oluşturulduğu sumak dokuma şeklidir. Kullanışlı bir dokuma çeşidi değildir. Dış görünüş olarak fitilli bir şekil aldığından düz zililere benzer ve daha çok diğer dokuma teknikleri ile karışık olarak dokunur.

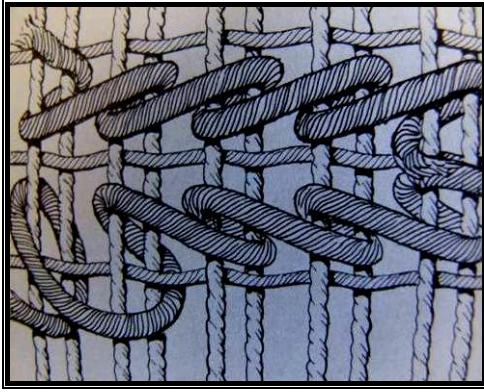
Şekil 2.2: Atkılı ters sumak

Resim 2.2: Atkılı ters sumak

2.2.3. Atkılı Balıksırtı Sumak Dokumalar

Desen ipliklerinin her sırada ters yönlerde çözümlere sarılması ile meydana gelen balıksırtı görünümlü sumak dokumasıdır. Desen iplikleri çözümlere bir sıra sağa veya sola eğimli olarak, diğer sırada ise bunun tam tersine sarılarak, dokumaya balıksırtı görünüşü verilir ve araya atkı atılır. Bu tekniğe de gene Batı Anadolu'da bazı yaygılarda ve Orta Anadolu, Toroslar, Gaziantep, Malatya yöresinde rastlamak mümkündür.

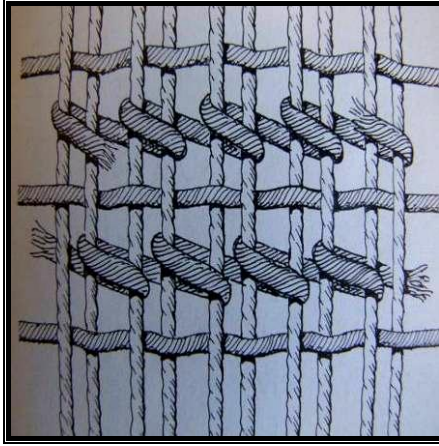
Şekil 2.3: Balıksırtı sumak

Resim 2.3: Balıksırtı sumak

2.2.4. Atkılı Çapraz-Alternatif Sumak Dokuması

Ters sumak dokumanın her sırada birer çözü çifti kayarak dokunmuş şeklidir. Birinci sırada çözü çiftleri arkadan gelip öne doğru ters bir şekilde sarıldıktan sonra ikinci sırada birer çözü kayarak aynı şekilde çözümlere sarılır. Bazen 2, 3 çift çözü birada sarılır. Yayılar, çuvallar ve heybeler dokunmasında bu sumak tatbik edilir.

Şekil 2.4: Atkılı çapraz

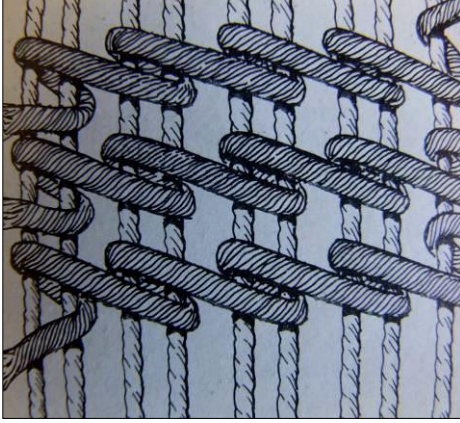

Resim 2.4: Atkılı çapraz

2.2.5. Atkisız Sumak Dokumaları

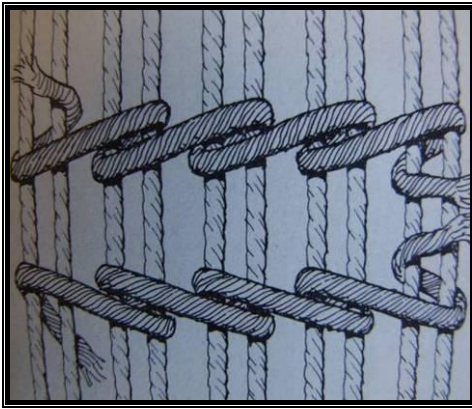
- **Atkisız düz sumak dokuması:** Araya atkı atılmadan dokunan sumak dokumasıdır. Bazı bölgelerimizde (Malatya, Gaziantep, Diyarbakır, Elazığ yöresinde) çorap dokuması olarak adlandırılır. Daha çok çuvalların yüzü bu şekilde dokunur. Sadece desen ipliklerinin çözümlere çift çift sarılması ile meydana gelir, atkı atılmaz bazı desen iplikleri motif boyunca arkadan atlayarak motifin başına geçer ve bu yüzden dokumanın yüzünde bir kabarıklık meydana gelir.

Şekil 2.5: Atkısız sumak Resim 2.5: Atkısız sumak

- **Atkısız balıksırtı sumak dokuması:** Araya atkı atmadan birinci sıra üstten alta doğru desen ipliğinin çözümlere dolanması ile dokunuyorsa, ikinci sırada bunun tersi desen ipliklerinin çözümlere sarılması ile balıksırtı bir görünüş elde edilir fakat araya atkı atılmaz, bu da dokumaya çorap örgüsü hissi verir. Bu nedenle Güney Doğu Anadolu'da çorap dokuması olarak adlandırılır.

Şekil 2. 6: Atkısız balıksırtı sumak

Resim 2.6: Atkısız balıksırtı sumak

2.3. Sumak Dokuma

- Dokuma için çözgü ve atkı ipi hazırlayınız.
- Dokumaya uygun tezgâhınızı hazırlayınız.
- Tezgâh üzerine çözgü ipliklerini geçirin.
- Dokumaya hazır hale getiriniz.

Not: Ayrıntılı bilgi için kirkitli dokuma tezgâhları, kirkitli dokumalarda çözgü kirkitli dokumalarda hazırlık modüllerine bakınız.

2.4. Zincir Halkanın Örülməsi

Zincir halkası dokumanın başlangıç ve bitiminde çözü aralıklarını düzene koymak ve dokuma tezgâhtan çıkarıldığında atkı iplerinin sökülmesini engellemek için yapılır. Ayrıca dokumaya güzel bir görünüm verir.

Zincir halkasından sonra (desen dokumasına geçmeden önce) 5–10 sıra, dokuma bitiminde de zincir halkasından önce 5–10 sıra bez ayağı dokuma yapılır.

- Dokuma eninin yaklaşık 4–5 katı kadar uzunlukta çözü veya(dokumada kullanılacak) atkı iplerinden yumak yapınız.
- Sol el işaret parmağınıza (iplik ucundan yaklaşık 20 cm mesafe bırakarak) iplik dolayınız.
- İpin ucunu işaret ve başparmağınızın arasında tutunuz ve içten dışa doğru çevirerek (ipin kısa ucu üste gelecek şekilde) halka yapınız.

Resim 2.7: İpliğin ele dolanması

Resim 2.8: İpin içten çekilmesi

Resim 2.9: Sıkıştırılmış zincir ilmeği

Halkanın içinden sağ el işaret ve başparmağı yardımı ile (sol elde dolanmış olan) iplik çekerek zincir ilmeği oluşturunuz.

- Bir ilmek oluştuktan sonra ipliğin uzun ucu çözülerin altında, oluşan zincir ilmeği çözülerin üzerinde olacak şekilde tutunuz (Bu aşamada çözü ipleri zincir halkasının arasında kalır.).
- Sağ el ile ilmek sol el ile de ipin uzun ucunu tutunuz ve çözüler (ikişerli) arada kalacak şekilde zincir halkası yapınız.
- İşleme dokumadaki çözü ipleri bitene kadar devam ediniz.
- Zincir halkasını iki sıra yapmak isterseniz geriye dönünüz, bir çözü kaydırarak işlemi tekrarlayınız.

Resim 2.10: Çözü üzerinde zincir örülmesi

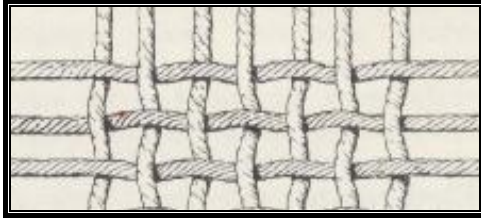

Resim 2.11: Örölmüş zincir halka

2.5. Bez Ayağı Dokuma Yapmak

- **Bez Ayağı:** Dokuma örgülerinin en basitidir. En eski, en çok kullanılan, sağlam ve küçük raporlu bir dokuma örgüsüdür. Atkı ve çözü iplikleri birbirinin bir altından, bir üstünden geçerek dokuyu meydana getirir

Desen yatay iplerle elde ediliyorsa (atkı) **atkı yüzlü**; dikey (çözü) iplerle elde edilirse **çözü yüzlü** dokuma adını alır.

Şekil 2.7: Bez ayağı dokuma

Resim 2.12: Bez ayağı dokuma

Resim 2.13: Atkısız balıksırtı dokuma

Resim 2.14: Atkısız balıksırtı sumak dokuma

Resim 2.15: Bitki, hayvan ve geometrik motiflerle dokunmuş sumak dokuması

Resim 2.16: Sumak dokuması

2.6. Sumak Dokuma Tekniği

Sumak: Sumak dokumaları, ayrı renkteki desen alanları içinde, ayrı renkteki desen ipliklerinin çözüğü çiftlerine devamlı olarak sarılması ile oluşur.

- Sumak atkı yüzü veya bez ayağı tekniğiyle dokunmaktadır. Desen ipinin atılış şekline göre atkılı veya atkısız sumak çeşitleri görölmektedir.
- Zemini oluşturan atkı ve çözügüler çoğunlukla aynı renk ve kalınlıkta ipliklerdir.
- Atkılı sumak türlerinde atkı atıldıktan sonra, desenin durumuna göre ayrılan çözüğü grubunu, çözüğünün arkasından öne geçirilen desen ipliği üstten atlayarak arkaya geçer.
- Desen iplikleri dokumanın enini tamamlayacak şekilde, desenin durumuna göre çözüğü ipliklerinin üstünden ve altından geçirildikten sonra arka yüzden çapraz olarak yukarıya geçer ve aynı yerden, bir sağa bir sola kayarak tekrar ön tarafa geçirip bekler. Bu arada çözüğü grubuna dolanmış olur.
- Arkadan gelip öne geçen desen ipliklerini kolayca takip edebilmek için dokumanın tersinden dokunur. Bazen iki kişi ile dokunur. Desen takibine ikinci kişi yardımcı olur.
- Sumak dokuma ile heybe, sofraya altı, gelin çuvalı, hurç, minder, divan örtüsü, tandır örtüsü, seccade, yaygı, yastık vb. yapılmaktadır.
- Köylerde eskiden çok sayıda dokuyucu olduğu biliniyor; siyah, pembe, beyaz renklerde dolaplı/kareli olarak sumak dokunduğu, ancak günümüzde çok az kişinin dokumaya devam ettiği belirlenmiştir.

2.7. Sumak Dokumasında Dikkat Edilecek Noktalar

- Ürüne uygun desen kareli kâğıda çizilir.
- Kareli kâğıdın her dikey sırası bir çözüğü ipliğinin, her yatay kare sırası bir atkı ipliğinin karşılığıdır. Dokuma türü atkılı ise yatay sırada bir boşluk bırakılır.
- Dokuma yapılıncaya kareli kâğıttaki desenden daha basık bir desen ortaya çıkar.
- Desen iplikleri küçük melik, yumak ve kelebek yapılarak kullanılır. Dokumanın arkasında büyük desen iplikleri birikmemelidir.
- Her renk için ayrı ayrı yumak kullanılmalıdır.
- Aynı renk grupları yukarı doğru çekilerek, yürütülerek dokuma yapılmalıdır. Büyük geçişler yapılmamalıdır.
- Çözüğü ipliklerinin daralmaması için atkı ipini fazla gerdirmemeye dikkat edilmelidir.
- Dokumada daralma olmaması için kenardaki çözüğü ipleri iki taraftan gerdirilerek tezgâha bağlanmalıdır.
- Dokumaya başlamadan evvel zincir halka dokunmalıdır.
- Zincir halkanın üzerine 5-10 sıra düz bez ayağı dokuma yapılmalıdır.
- Desene göre dokuma işlemine devam etmelidir.
- Desen ipliği arkadan gelip öne geçen desen ipliklerini kolayca takip edebilmek için sumak dokumalar tersinden dokunur. Bu nedenle iki dokuyucu tarafından dokunur. Sumak dokumalarda, dokumanın yüzeyinde meydana getirilen desenler, ipliğin kalınlığına, inceliğine, serpmeye motifler halinde oluşuna göre değişik görünüm almaktadır.

- Desen atıldıktan sonra atkılı sumak türlerinde bir sıra boş dokuma yapılır, kirkite sıkıştırılır.
- Çerçeve tezgâhta kirkitin görevini tarak yapar.
- Ürünün ölçüsüne göre dokuma yapılır ve tamamlanır.
- Desen yerleştirme işi ve dokuma bitince 5-10 sıra bez ayağı dokuma yapılır ve zincir halka örülür.
- Saçak payı bırakılarak dokuma tamamlanır.
- Dokumada bazı hataların sonradan tamiri yapılamadığı için dokumanın her aşamasında dikkatli olunmalı ve titiz çalışılmalıdır.

Resim 2. 17: Başlangıç ve bitiminde bez ayağı dokuma yapılmış alternatif sumak dokuma

2.8. Dokumayı Tezgâhtan Çıkartırken Dikkat Edilecek Noktalar

- Dokumayı tezgâhtan çıkartmadan önce hataları varsa bakılır.
- Giderilmesi mümkün olan hatalar tespit edilip düzeltilir.
- Leventler gevşetilir. Dokuma serbest bırakılır.
- Alt ucundan ve üst ucundan saçak payı bırakılarak çözümler kesilir.
- Örülerek saçak yapılacaksa pay daha fazla bırakılmalıdır.
- Tezgâhta kalan çözümler leventlerden çıkartılır.
- Dokuma arkasındaki atkı ipi uçları kesilir ve yok edilir.
- Kenar düzgünlüğü kontrol edilir.
- Saçaklarına bağlama teknikleri uygulanır.
- Dokumanın saçaksız olması gerekiyorsa çözümler uçları arkadan atkı ipleri içine düzgünce gizlenerek yok edilir.
- Tezgâh temizlenip kontrolü yapılarak bir sonraki dokuma için hazır bırakılır.

2.9. Saçak Bağlama Şekilleri

Saçak: Dokuma kenarlarından taşan çözgü ipliklerini düğümleyerek veya bağlayarak elde edilir.

Saçak kullanılacak dokuma cinsine göre yün, pamuk, ipek gibi dokumada kullanılan ipliklerle hazırlanır. Genellikle dokumanın tezgâhtan çıktıktan sonra kalan çözgü ipi uçlarından örülerek, bağlanarak veya bükülerek yapılır.

Saçaklar; Kastamonu düğümü, makrome düğümü ile bağlanıp zenginleştirilir. Yerine göre düğümler arasına göz boncuğu, püsküller yerleştirilerek değişik bir görünüm kazandırılır.

2.9.1. Saçak Yaparken Dikkat Edilecek Noktalar

- ➤ Dokuma tezgâhtan çıkarıldıktan sonra istenilen saçak boyu tespit edilir.
- ➤ Fazlalıklar makasla düzeltilir.
- ➤ Saçak ipleri eşit sayıda gruplanır.
- ➤ İstenilen kalınlıkta iplik grupları bağlanır veya örülür.
- ➤ Dokuma bitene kadar saçak bağlama ya da örme işlemine devam edilir.
- ➤ Arzuya göre bağlama sırasında veya sonrasında hazır gereçlerle ve boncuklarla da süslemeye ilaveler yapılabilir.
- ➤ Saçak uçlarının bozuk yerleri makasla kesilerek düzeltilir.
- ➤ Dokuma süslenmiş ve tamamlanmış olur.

Resim 2.18: Çözgü ipleri düğümlenerek yapılmış saçak bağlama

Resim 2.19: Sumak dokuma heybe

Resim 2.20: Çözü ipleri düğümlenerek yapılmış saçak bağlama

2.10. Sumak Dokuma Örnekleri

Resim 2. 21: Sumak dokuma

Resim 2.22: Sumak dokuma

Resim 2.23: Sumak dokuma

Resim 2.24: Sumak dokuma

Resim 2.25: Sumak dokuma

Resim 2.26: Sumak dokuma

Resim 2.27: Sumak dokuma

Resim 2.28: Sumak dokuma

Resim 2.29: Sumak dokuma

Resim 2.30: Sumak dokuma

Resim 2.31: Sumak dokuma

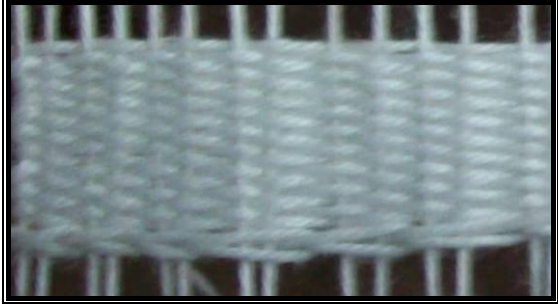
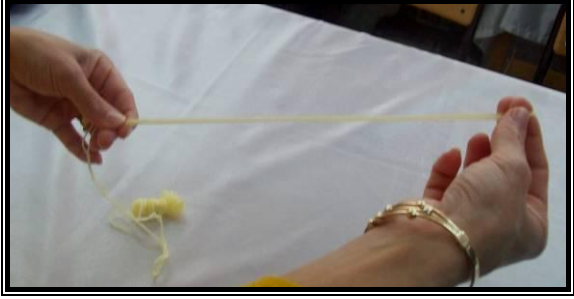

Resim 2.32. Sumak dokuma

UYGULAMA FAALİYETİ

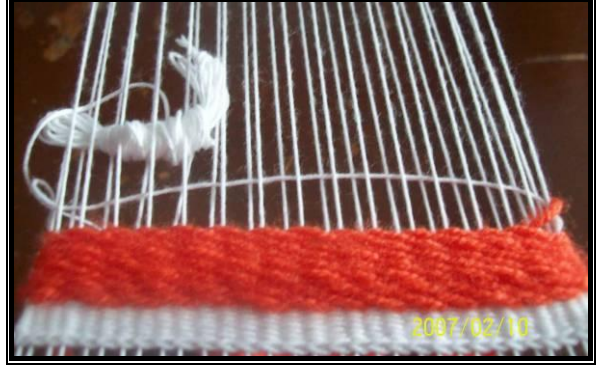
Aşağıdaki verilen bilgiler doğrultusunda sumak dokuma yapınız.

İşlem Basamakları	Öneriler
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Çalışma ortamını hazırlayınız.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Aydınlık ve havadar ortam sağlayınız. ➤ Atölyede önlüğünüzü giyiniz.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kullanacağımız malzemeleri hazırlayınız.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Deseninizi belirleyiniz. ➤ Kullanacağımız atkı ipliklerinin renklerini desene uygun belirleyiniz.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Modele uygun tezgâhınızı seçiniz. ➤ Tezgâha çözgü ipliklerinizi hazırlayınız.	<ul style="list-style-type: none"> ➤ Tezgâhı hazırlayınız. ➤ Desenin dokuma boyutuna uygun olmasına özen gösteriniz.
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Zincir dokuma işlemini yapınız. <p>Resim 2.33</p>	 <p>Resim 2.33: Zincir dokuma</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Bezayağı dokumasını yapınız. Resim 2.34	 <p>Resim 2.34: Bezayağı dokuma</p>
<ul style="list-style-type: none"> ➤ Kullanacağımız atkı ipliğini 10 veya 15 cm uzunluğunda yapacağımız dokumanın ölçülerine göre hazırlayınız. Resim 2.35	 <p>Resim 2.35: Atkı ipliği</p>

<p>➤ İpliği dolama işlemi bitince iplik dağılmasın diye baş kısmından bağlayınız. Resim 2.36</p>	 <p>Resim 2.36: İplik dolama</p>
<p>➤ Sumak dokumada 2 çözgü ipliği 1 atkı ipliğinin karşılığıdır. Resim 2.37</p>	 <p>Resim 2.37: 2 çözgü ipliği 1 atkı ipliğinin karşılığı</p>
<p>➤ İki iplik üstten alarak, aşağıdan bir iplik geri dönüp dokumanın yüzüne çıkınız. Resim 2.38</p>	 <p>Resim 2.38: Dokuma çalışması</p>
<p>➤ Aynı tekniği uygulayarak dokumanızı devam ettiriniz. Resim 2.39</p>	 <p>Resim 2.39 : Dokuma çalışması</p>

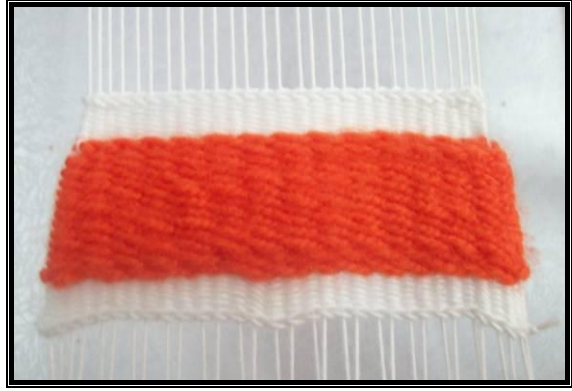
- Desende her sıra sumak dokumadan sonra bir sıra bez ayağı dokuma yapınız. Resim 2.40

Resim 2.40: Dokuma çalışması

- Başlangıçta olduğu gibi bez ayağı dokuma ve çiti örme yaparak dokumanızı bitiriniz.

Resim 2.41

Resim 2.41: Dokuma çalışması

ÖLÇME VE DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. .... dokumanın başlangıç ve bitiminde çözgü aralıklarını düzene koymak ve dokuma tezgâhtan çıkarıldığında atkı iplerinin sökülmesini engellemek için yapılır.
2. Sumak dokumanın özelliği desen ipliklerinin dokuma yüzeyinde ..... meydana getirmesidir.
3. Atkılı ..... sumak dokuması kullanışlı bir dokuma çeşidi değildir.
4. .... düz sumak dokuması araya atkı atılmadan dokunan sumak dokumasıdır.
5. Sumak ..... yüzlü veya bez ayağı tekniğiyle dokunmaktadır. Desen ipinin atılış şekline göre atkılı veya atkisiz sumak çeşitleri görülmektedir.
6. .... ipliklerinin daralmaması için atkı ipini fazla gerdirmemeye dikkat edilmelidir.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise “Modül Değerlendirme”ye geçiniz.

MODÜL DEĞERLENDİRME

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerlere doğru sözcükleri yazınız.

1. MÖ 3000'e tarihlenen dokuma tezgâh izleri ve MÖ 6000 yıllarına tarihlenen dokuma parçaları, bu sanatın Orta Asya ve Mısır'dan önce ..... 'da varlığını kanıtlamıştır.
2. Vazolar üzerine çizilmiş olan dokuma tezgâhlarına bakıldığında günümüz dokumacılarının tam tersine ..... doğru dokuma yapıldığı görülür.
3. "Sumak" dokuma aynı renkteki desen alanında, desen ipliklerinin çözgü çiftlerine sürekli sarılmasıyla oluşan yaygı, çeyiz çuvalı, seccade, heybe vb. çeşitli ev eşyalarının dokumasında kullanılan, ... bir dokuma çeşididir.
4. .... toplumların gelenek ve göreneklerini, yaşam biçimini kuşaktan kuşağa aktaran ve gelişmesini devam ettiren belgelerdir.
5. .... aile birlikteliğinin devamına, âşıkların düşkünlüğüne ve birlikte olma umuduna işaret eder.
6. ....en eski, en çok kullanılan, sağlam ve küçük raporlu bir dokuma örgüsüdür.
7. **Atkılı ..... sumak dokuması desen ipliklerinin aynı yönde, çözgülere sarılması ile oluşur. Desen iplikleri her sırada, aynı şekilde-üstten alta doğru veya alttan üste doğru dolanır.**
8. Dokumada daralma olmaması için kenardaki ..... ipleri iki taraftan gerdirilerek tezgâha bağlanmalıdır.
9. Dokumanın saçaksız olması gerekiyorsa çözgü uçları arkadan ..... ipleri içine düzgünce gizlenerek yok edilir.
10. .... dokumaları, ayrı renkteki desen alanları içinde, ayrı renkteki desen ipliklerinin çözgü çiftlerine devamlı olarak sarılması ile oluşur.

DEĞERLENDİRME

Cevaplarınızı cevap anahtarıyla karşılaştırınız. Yanlış cevap verdiğiniz ya da cevap verirken tereddüt ettiğiniz sorularla ilgili konuları faaliyete geri dönerek tekrarlayınız. Cevaplarınızın tümü doğru ise bir sonraki modüle geçmek için öğretmeninize başvurunuz.

CEVAP ANAHTARLARI

ÖĞRENME FAALİYETİ-1'İN CEVAP ANAHTARI

1	Doğru
2	Doğru
3	Doğru
4	Yanlış
5	Yanlış
6	Doğru

ÖĞRENME FAALİYETİ-2'NİN CEVAP ANAHTARI

1	Zincir Halkası
2	Kabarıklık
3	Ters
4	Atkısız
5	Atkı
6	Çözü

MODÜL DEĞERLENDİRMENİN CEVAP ANAHTARI

1	Anadolu
2	Yukarıdan Aşağıya
3	Havsız Tüysüz
4	El Sanatları
5	Bukağı
6	Bez Ayağı
7	Düz
8	Çözü
9	Atkı
10	Sumak

KAYNAKÇA

- **El Dokumacılığı Temel Ders Kitabı**, Milli Eğitim Basımevi, İstanbul, 1982.
- DEMİR SÖNMEZ, Tuna, **El Dokumacılığı ve Çarpana Dokuma**, Ankara,1995.
- ACAR BALPINAR, B., **Kilim, Cicim, Sumak Türk Düz Yaygıları**, Eren Yayınları, İstanbul, 1982.
- KINIKLI, O., B. S. ÇİMEN, **Örgü, Dokuma**, Ankara, 1976.
- www.sakarya.edu.tr
- www.vgm.gov.tr
- www.kültür.gov.tr